

Longitude van Dava Sobel

Op een van mijn Engelandreizen heb ik de lange zit in de bus veraangenaamd met het lezen van "Longitude, the true story of a lone genius who solved the greatest scientific problem of his time". De introductie is geschreven door niemand minder dan Neil Armstrong, die daarin vertelt over zijn jeugd in Ohio, waar er maar twee bronnen waren met accurate tijd: de radio en "the courthouse clock". Sommigen moesten daarop blindvaren omdat zij geen polshorloge hadden, anderen hadden er wel één en die ondervonden dat bijstelling van de tijd regelmatig nodig was. Dat is een mooi beeld om het lezen van de roman van Dava Sobel mee te beginnen, want precies de tijd weten is lange tijd een zaak van voortdurende aandacht geweest.

Dava Sobel's Longitude behaalde de status van bestseller op de New York Times nonfiction lijst in zowel hardcover als paperback. Dat dat gebeurd is zegt iets over het intellectuele niveau van de V.S., halverwege de jaren negentig ...

Longitude is deels biografie, deels geschiedenis en deels wetenschappelijke exploratie. Het gaat over de zoektocht naar een nauwkeurige manier om de lengte op zee te bepalen. In tegenstelling tot de breedtegraad, die met eenvoudige middelen kan worden vastgesteld, wordt de lengtegraad door middel van tijd beoordeeld. Om precies te zijn: je moet de tijd weten waar je bent en tegelijkertijd de tijd op een bekende lengtegraad, bijvoorbeeld de nulmeridiaan in Londen. Maar de tijd meet je met een klok en door al dat schudden van het schip was iedere klok als snel van slag. Het longitudinale probleem bleef tergend lang onopgelost. Het was een kwestie van leven en dood voor de zeevarenden. Als je lengtegraad niet kende, kon je niet precies weten waar je was. Dat kon betekenen dat je met je schip te pletter voer op de rotsen of dat je je bestemming niet kon vinden. Verhalen zijn bekend van schepen die wekenlang rondvoeren op zoek naar een eiland om vers water te bunkeren. Vele duizenden manschappen vonden op tragische wijze de dood.

De Longitude Act van 1707 van het Britse Parlement stelde een prijs vast van 20 000 pond (een paar miljoen euro vandaag de dag) voor een "Praktische en Nuttige" oplossing van het probleem. Hiermee ging een race van start met zeer uiteenlopende deelnemers. Er waren twee scholen, die verschillend dachten over het longitudinale probleem. De wetenschappelijke school beweerde dat de oplossing lag bij het in kaart brengen van de hemel. De meeste wetenschappers van die tijd minachtten degenen die de andere weg van onderzoek hebben gevolgd: zij die geloofden dat de oplossing lag in het bouwen van een precisie tijdsinstrument. De held van het verhaal, John Harrison, een Engelse klokmaker, die zijn leven besteedde aan de zoektocht hoorde bij de laatste stroming.

Sobel volgt de vooruitgang van Harrison in de race voor lengtegraad, en al de moeite en minne behandeling die hij heeft ondervonden. Weinig is eigenlijk bekend van het leven van Harrison, maar veel van de bittere rivaliteit tussen de astronomen en de 'mechanica' wordt gedetailleerd beschreven in historische documenten. Het is de strijd tussen deze twee facties die ervoor zorgt dat het boek tot het eind blijft boeien.

Sobel schrijft met helderheid en vitaliteit, met inbegrip van interessante kleine historische terzijdes die de lezer helpen het verhaal in zijn tijd te plaatsen. Haar stijl betovert.

Harrison heeft amper school gegaan en het lukt hem zelden zich fatsoenlijk schriftelijk te uiten. Dat is een van de aspecten van zijn persoonlijkheid die de lezer er toebrenge hem sympathiek te vinden. Hij moet toch maar opboksen tegen die arrogante Cambridge/Oxford elite met haar afschuwelijk dedain.

De strijd begint als Harrison in de dertig is en eindigt rond zijn tachtigste. De koning is het hele verhaal ter ore gekomen en hij grijpt in. Harrison strijkt zijn 20 000 pond op. De astronomen bijten in het stof. Eind goed al goed.

Op een van mijn Engelandreizen was ik zo gelukkig om de vier door Harrison gebouwde precisie-instrumenten te aanschouwen in het museum bij de Royal Observatory in Greenwich.

03 mei 2017

Hans Schipper